

Aspekter på Arbetslivskunskap i Nordisk Vuxenvägledning

Sverige:

Studie- och yrkesvägledare, studievägledare, arbetsvägledare, karriärvägledare

Norge:

Karriereveileder, yrkes- og utdanningsveiledere, studieveileder

Finland:

Opinto-ohjaaja, studievägledare, studiehandledare, ammatinvalinnan ohjaaja, yrkesvägledare, ammatinvalintapsykologi, yrkesvalpsykolog, uraohjaaja, karriärvägledare

Ísland:

Náms- og starfsráðgjafi

Danmark:

Erhvervsvejleder, studievejleder, studievalgsvejleder

norden

Nordic Council of Ministers

Arbetslivskompetens i nordisk vägledning

Denna rapport är ett resultat av NVL:s vägledningsnätverks samlade kunskaper, erfarenheter och reflektioner. Rapporten är ämnad att lyfta fram och belysa vägledarens arbetslivskunskap i vägledning för vuxna samt sammanställd, utarbetad och redigerad av Vägledningsnätverket inom det Nordiska Nätverket för Vuxnas Lärande, NVL, i samarbete med koordinatören för nätverket.

Nätverkets arbete finansieras av Nordiska Ministerrådet genom NVL:s strategiska medel.

Representanter som ingår i NVLs vägledningsnätverk är:

Ann-Christine Ringström, universitetsadjunkt, Lärarutbildningen Malmö, Sverige

Anna Sigurðardóttir, studie och yrkesvägledare, Islands Universitet, Island

Fjóra María Lárusdóttir, studie- och yrkesvägledare, Arbetslivets Utbildningscenter, Island

Gunnlaug Hartmannsdóttir, rektor, Tullutbildningsskolan, Island

Hans Bull-Tornøe, karriärvägledare, Senter for Læring, Hönefoss, Norge

Kai Koivumäki, överinspektör, arbets- och näringsministeriet, Finland

Mette Werner Rasmussen, yrkesvägledare, Jobcenter, Köpenhamn, Danmark

Åke Pettersson, studievägledare, Bollnäs Infocenter, Sverige

Ingrid Rönnow, NVL - koordinatör

December 2008

Sammanfattning

Vägledningsnätverket har genom erfarenhetsutbyte, diskussioner, studier, reflektioner samt genom en mindre undersökning lagt fokus på vilken vägledares behov av och åsikter om arbetslivskunskap undersökts. Detta har bland annat visat på ett ytterligare behov av arbetslivskunskap för vägledare. Genomgången av de deltagande ländernas utbildningar till vägledare har understrukt detta behov då fokus i de olika utbildningarna till vägledare i första hand utbildar för studie- och yrkesvägledning inom skola och utbildning.

Som utgångspunkt för undersökningen har nätverket kartlagt likheter och skillnader i de nordiska vägledarutbildningarna generellt samt specifikt utifrån vilken arbetslivskunskap som erbjuds inom ramen för utbildningarna. Man har också genomfört en empirisk undersökning av vägledarnas kunskaper i och behov av arbetslivs- och arbetsmarknadskunskaper.

Undersökningen visar också att redan praktiserande vägledare saknar löpande uppdatering om arbetslivet och miljöer för denna uppdatering. Detta gäller genomgående för samtliga vägledargrupper.

Utifrån ovanstående finner vi det angeläget och önskvärt att man, från utbildningsinstitutionernas sida, inom ramen för utbildningarna till vägledare, satsar på och utökar inslagen av arbetsmarknadskompetens för de studerande. Nätverket anser också att den löpande uppdateringen om arbetslivet stärks även för de vägledare som redan är yrkesutövande.

Denna rapport presenterar slutsatserna av dessa undersökningar, och förhoppningsvis bidra till att förbättra möjligheterna att uppnå kvalitet inom vägledning utifrån ett nordiskt perspektiv.

Innehåll:

Arbetslivskompetens i nordisk vägledning 2

Sammanfattning 3

Innehåll 4

Inledning 5

Livslångt lärande, livslång vägledning och framtidens kompetenser 6

Bakgrund 7

Behov av arbetslivskunskap för vuxenvägledare 7

Vägledarens kompetens 8

Systemen för vuxenvägledning i de nordiska länderna 10

En kort översikt 10

Danmark 10

Finland 11

Island 12

Norge 12

Sverige 13

Sammanfattning 14

Vägledarutbildning i de nordiska länderna 14

Kunskap om arbetsliv i de nordiske vägledarutbildningarna 18

Danmark 18

Finland 18

Island 19

Norge 19

Sverige 19

Undersökningen 19

Genomförande 20

Danmark 20

Finland 20

Island 20

Norge 20

Sverige 20

Resultat 21

Några huvudsakliga grupper av vägledningssökande 21

Behov av kunskap om arbetsliv och arbetsmarknad 21

Exempel på behov av kunskap: 22

Sammanfattning och slutdiskussion 23

Referenser 25

Inledning

NVL: s vägledningsnätverk är ett nordiskt nätverk för vuxenvägledning med representanter från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Arbetet i nätverket baseras på Nordiska Ministerrådets Strategiplan för utbildning och forskning och är tvärsektorielt inom vuxnas lärande i ett livslångt lärande- perspektiv. NVL: s vision är att visa mångfald, främja gemenskap samt stärka den nordiska dimensionen.

Nätverket skall fungera som mötesplats för projekt och miljöer mellan policy och praxis samt främja dialogen i Norden, skapa innovation samt bidra till utveckling genom att främja samarbete och engagemang i frågor kring vuxnas lärande.

Gruppens fokus har varit att reflektera och undersöka vuxenvägledning i de nordiska länderna. Nätverkets mål är att utbyta erfarenheter om vuxenvägledning, samt att se på systemen i de nordiska länderna med hänsyn till organisation, teorier och praktik om vuxenvägledning såväl som att undersöka hur vägledningsutbildningen tillgodoser behoven hos vuxna vad gäller deras speciella behov av vägledning.

Ett annat mål för nätverket är att understryka betydelsen av kvalitet i karriärvägledning, som här definieras som alla tjänster och aktiviteter som erbjuds för att hjälpa individer, oavsett ålder och livssituation, att göra utbildnings- och yrkesval, samt att bidra till individens karriärutveckling.

Kvaliteten i karriärvägledning baseras på kvaliteten och uppbyggnaden av den utbildning som erbjuds yrkesutövande vägledare och deras möjligheter att upprätthålla/uppdatera och kvalitetssäkra sin kunskap genom livslångt lärande.

Vuxenvägledning är en viktig del av livslångt lärande och är en av prioriteringarna för SVL (Rådgivningsgruppen för det nordiske samarbejde om voksnes læring) i Nordiska Ministerrådet.

Nätverket har kartlagt likheter och skillnader i de nordiska vägledarutbildningarna generellt samt specifikt utifrån vilken arbetslivskunskap som erbjuds inom ramen för utbildningarna. Man har också genomfört en empirisk undersökning av vägledarnas kunskaper i och behov av arbetslivs- och arbetsmarknads-kunskaper.

I brist på en nordisk gemensam definition av **vägledning** använder NVL i denna rapport den definition vilken OECD och CEDEFOP använder i OECD's publication *Career Guidance: A Handbook for Policy Makers (2004)*.

„Career guidance refers to services and activities intended to assist individuals, of any age and at any point throughout their lives, to make educational, training and occupational choices and to manage their careers. Such services may be found in schools, universities and colleges, in training institutions, in public employment services, in the workplace, in the voluntary or community sector and in the private sector. The activities may take place on an individual or group basis, and may be face-to-face or at a distance (including help lines and web-based services). They include career information provision (in print, ICT-based and other forms), assessment and self-assessment tools, counselling interviews, career education programmes (to help individuals develop their self awareness, opportunity awareness, and career management skills), taster programmes (to sample options before choosing them), work search programmes and transitions services“ . (p.11)

Livslångt lärande, livslång vägledning och framtidens kompetenser

Ett hjälpmedel att utveckla framtidens kompetenser

För att skapa inspirerande diskussionsprocesser om framtidens kompetenser ur ett livslångt lärandeperspektiv och lämna underlag för nordisk och nationell policyutveckling etablerade NVL Nordisk tänketank om framtidens kompetenser i januari 2006

En grupp nordiska specialister utsågs att diskutera och formulera idéer kring vilka nyckelkompetenser vi behöver utveckla för framtiden. Arbetet i Tänk tanken har utgått från ett antal kritiska frågeställningar: Hur ser ett framtida nordiskt arbetsliv och samhälle ut? Vilka kompetenser måste individer och organisationer ha för att fungera i ett sådant arbetsliv? I vilka system och strukturer kan dessa kompetenser utvecklas?

Utifrån ett antal trender och tendenser som vi kan identifiera och beskriva och som vi menar kommer att påverka oss under de kommande fem- tio åren har vi målat upp en rad framtidsbilder. Tänk tanken har definierat tre möjliga huvudgrupper av kompetens: yrkeskompetens, social kompetens, personlig kompetens. Man har också formulerat 19 budskap. Två av dessa är intimt förknippade med livslång vägledning:

Budskap nr 6. Vuxenutbildningen måste systematiskt skapa förutsättningar för individen att öka sin självkänedom och stärka sin självkänsla eftersom detta är grunden för framgångsrik kompetensutveckling inom andra områden.

Budskap nr 14. Olika former av vägledning och karriärcoaching blir centrala funktioner för att individen ska kunna ta ett personligt ansvar för att planera och genomföra sin kontinuerliga kompetensutveckling.

Rapporten stöder, som många andra dokument baserade på erfarenheter från olika europeiska länder, vikten av livslång vägledning i understödandet av livslångt lärande genom att aktivera medborgare att utveckla sina färdigheter i att själva utveckla sin egen kompetens.

Europeiska Unionen har ytterligare förstärkt vuxenvägledningens roll genom en resolution. I resolutionen "Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies" finns fyra punkter som medlemsländerna uppmanas att följa:

För mer information, se http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/104236.pdf
Encourage the lifelong acquisition of career management skills

1. Facilitate access by all citizens to guidance services
2. Develop the quality assurance of guidance provision
3. Encourage coordination and cooperation among the various national, regional and local stakeholders.

Bakgrund

Behov av arbetslivskunskap för vuxenvägledare

Då vi i rapporten använder oss av begreppet *arbetslivskunskap* menar vi att förstå och ha kunskap om arbetslivet i vid och snäv bemärkelse, vilket betyder att ha kunskap om bl.a. tillgång och efterfrågan på arbetskraft, kopplingar mellan utbildning och arbete, rekrytering, karriärbyte, kunskap om vuxna i omställningssituationer, regelverk och informationsökning.

Under det senaste decenniet har en mängd omvärldsförändringar påverkat vägledningen både generellt och specifikt. Arbetsmarknadens förändring är en fortgående process som följer samhällsförändringarna lokalt, regionalt och globalt.

Strukturumvandlingen i arbetslivet har fått konsekvenser för arbetskraftens mobilitet och kompetensutnyttjande. Nya marknader skapas och andra läggs ner. Teknikutvecklingen ger nytt innehåll i gamla arbetsuppgifter och nya arbetsuppgifter växer fram i kölvattnet av dessa förändringar.

Ett stort antal av de arbetsuppgifter som idag utförs är svåra att ringa in, då t ex datoranvändning ingår i snart sagt alla arbetsuppgifter. Datoranvändningen är för många ett obligatorium idag för att kunna utföra en arbetsuppgift och att som utomstående definiera innehållet i olika arbetsuppgifter som utförs är svåråtkomlig.

Med alltfler valmöjligheter i kombination med alltfler aktörer inom utbildningsområdet och på arbetsmarknaden utsätts den enskilde individen för en svårtolkad bild av vilka arbetsuppgifter som kan utföras efter avslutad utbildning och vilka krav som ställs för att kunna utföra vissa arbetsuppgifter. Olika utbildningsbakgrund kan leda till liknande arbetsuppgifter samtidigt som utbildningarna blir mera specialiserade.

Kompetenskraven i arbetslivet tenderar att bli mindre tydliga. Många arbetsgivare betonar mera abstrakta kompetenser som social kompetens, självständighet och flexibilitet till förmån för specialiserade kompetenser. De specialiserade kompetenserna utvecklas inom företagets internutbildning och blir därför "osynliga" för det omgivande samhället.

De snabba förändringarna i arbetslivet och på arbetsmarknaden, mångfalden av kulturer, samt det omfattande informationsflödet medför att vägledarna kontinuerligt måste uppdatera sina kunskaper inom områden som rör arbetsmarknad och kompetensutnyttjande samt utifrån denna kunskap skapa strukturer för att bistå den vägledningssökande. Vägledaren bör vara väl förtrogen med hur arbetsmarknaden fungerar och om hur utbildning och arbetsliv samverkar. Dessutom är översiktliga kunskaper om rättigheter och skyldigheter på arbetsmarknaden absolut nödvändiga för att kunna göra ett fullgott arbete. Man måste också vara förtrogen med, och kunna förklara skillnaderna mellan trend, prognos och modenyck på arbetsmarknaden, och att på ett enkelt sätt kunna sätta in begreppen i både lokala, regionala och nationella perspektiv.

En nödvändig utgångspunkt för yrkesutövare i denna situation är att medvetandegöra sitt eget lärande och sin ståndpunkt för hur lärande sker.

Fördjupad kunskap om arbetsmarknad, arbetsliv och utbildning är en nödvändig förutsättning för en kvalitetsmässigt väl utförd vägledning, vilken den vägledningssökande har rätt att kräva. Problemet idag är ofta inte brist på information, utan att ha kunskap att hitta rätt information, och att rätt tolka den.

I samband med att valideringen har blivit en del av vuxenutbildningen och det livslånga lärandet, har vägledningen fått förändrade förutsättningar med krav på, för vägledaren, kontinuerlig uppdatering av kunskapen om förändringar på arbetsmarknaden. Valideringen som en form för identifiering och bedömning av individens kompetens och kvalifikationer kräver att vägledaren har fördjupad kunskap om arbetsliv, arbetets innehåll samt arbetsmiljö.

Under senare år har det skett en försämring av utbildningsinsatserna i arbetsmarknadskunskap. I de nordiska län-

derna har denna kompetens, vilket visar sig i de olika utbildningsplanerna för studie- och yrkesvägledarutbildningarna, fått stå tillbaka för utbildningsinslag av mera teoretisk karakter. Avsaknaden av en bred arbetsmarknadskompetens får konsekvenser senare i den praktiska vägledningssituationen.

Vägledaren har alltså ett stort och ständigt pågående behov av fortbildning och uppdatering om arbetsmarknaden och arbetslivet och de mekanismer som styr. Behovet av vuxenvägledning ökar snabbt i skrivande stund; pågående uppsägningar och permitteringar kräver individuella lösningar för anpassning till den föränderliga arbetsmarknaden.

Vägledarens kompetens

Utifrån syftet med rapporten och vad som tidigare framkommit av texten finns ett uttalat fokus på att belysa vägledarens kunskap och kompetens inom vägledning med anknytning till arbetslivet.

Denna kompetens, som med fördel kan uttryckas i kvalitetsmått, har som ett av sina huvudmål att tydliggöra de kunskaper som praktiskt utövande vägledare behöver för att kunna erbjuda den vägledningssökande en kvalitetsmässig och allsidig karriärvägledning inom ramen för det livslånga lärandet. Målet är att, utifrån samhällets och individens perspektiv, kunna säkerställa legitimitet, kvalitet och likvärdighet

Vägledningssituationen är en lärandeprocess i den meningen att den omfattas av utgångspunkter som, att vägledningen skall bidra till att individen skall kunna göra välunderbyggda val för att kunna leva "ett effektivare liv" och hjälpa sig själv till framgång. Metodiken i vägledningen är salutogen d.v.s. att det positiva hos individen lyfts fram samt fokuserar vägledaren på det utvecklingsmässiga. Metoden är bl.a insiktshöjande, medvetandehöjande och beredskapshöjande.

En vuxen individ är sina erfarenheter och i vägledningssituationen synliggörs dennes inneboende potential, dolda resurser och outnyttjade kapacitet.

I vägledningssituationen kopplar vägledaren individen erfarenheter och kompetens till arbetsmarknad och utbildning både på kort och på lång sikt. Detta möte mellan vägledaren och den vägledningssökande ställer krav på vägledarens kompetens vad beträffar dennes kunskaper om arbetslivet. Denna kunskap är av största vikt för att medvetandegöra individen om de framgångsfaktorer som kan vara kopplade till inträde på arbetsmarknaden.

Genom vägledarens kompetens om samhället och arbetslivet kan ett relevant bedömningsunderlag, utifrån individens perspektiv växa fram som underlag för att bygga en framtidsbild/ målbild. Vägledningen kan, på ett mera kvalitetsmässigt sätt, anpassas till individens situation.

Dessa kvalitets- och kompetenskrav inom arbetslivs- och arbetsmarknadskunskap har som ett av sina huvudmål att tydliggöra den kompetens och det förhållningssätt som den praktiskt utövande vägledaren behöver för att kunna erbjuda den vägledningssökande en så allsidig vägledning som möjligt.

Som utgångspunkt för beskrivning av den nödvändiga kompetens en praktiskt utövande vägledare bör ha kan kompetenserna delas in i två huvudområden:

Kärnkompetens - vilken alla praktiskt utövande vägledare bör ha
Specialkompetens – kompetens relaterad till arbetsliv och arbetsmarknad

Kärnkompetensen är den kompetens, de kunskaper, de färdigheter samt det förhållningssätt i vägledningssituationen som är grundläggande för alla som arbetar med karriärutveckling, oavsett inom vilket område man har sin yrkesutövning.

Vägledningsarbetet kräver många olika specialkompetenser, men här menar vi den kompetens som krävs för att kunna ge specifik vägledning inom arbetslivs och arbetsmarknad.

Detta betyder bland annat att ha kunskap om:

- tillgången och efterfrågan på arbetskraft
- olika yrken och arbetsuppgifter; hur de förändras, uppkommer eller försvinner
- förhållandena på arbetsplatser; löner, kompetenskrav
- lagstiftning och regelverk
- informationssökning
- kompetensutveckling; utbildningar hemma och utomlands
- kopplingar mellan utbildning och arbete
- CV och jobsökning
- rekrytering
- demografisk utveckling
- arbetsmarknadens organisering
- förändringssituationer

Ovanstående kunskaper är starkt knutna till den kompetens som krävs för arbete med karriärutveckling med fokus på den service som erbjuds dem som söker hjälp och stöd av en professionellt utövande vägledare.

Systemen för vuxenvägledning i de nordiska länderna

En kort översikt

Danmark

I samband med en omfattande strukturell reform som genomfördes 1 januari 2007, flyttades de kommunala och statliga jobbcentren ihop, och yrkes/karriärvägledning för vuxna erbjuds nu på 91 jobbcenter, som täcker alla 98 kommuner. En av huvudorsakerna varför man skapade denna nya struktur var en önskan att etablera ett system, där arbetssökande och andra medborgare kan få all service man har rätt till och behöver på ett ställe.

Jobbcentren måste erbjuda information, rådgivning och vägledning om arbets- och utbildningsmöjligheter till alla medborgare, även de som har arbete. Detta kallas i Danmark "öppen vägledning". Problemet är att servicen är begränsad och att det varierar från ett jobbcenter till ett annat hur mycket resurser de allokerar på öppen vägledning. På en del jobbcenter erbjuder man öppen vägledning varje dag, på andra en gång i veckan.

Under Undervisningsministeriet fungerar 7 regionala vägledningscenter, vars huvudsakliga funktion är att erbjuda vägledning om högre utbildning. Även om deras huvuduppgift är att vägleda unga i övergången från grund- och gymnasieskolor till högre utbildningar, har de också informations- och vägledningssuppgifter gentemot vuxna, som står utanför utbildningssystemet, men som vill börja studera inom något högskoleprogram.

Ett försök pågår att stöda vuxenvägledningssystemet genom att skapa aktiviteter och nätverk mellan befintliga institutioner, men utan att skapa nya vägledningsinstitutioner som gjordes vid reformen av ungdomsvägledning 2004. I slutet av 2007 etablerades 22 vuxenvägledningsnätverk, som tillsammans täcker hela landet. Dessa nätverk skall 1) bistå med uppsökande verksamhet för särskilt lågutbildade arbetstagare på deras arbetsplatser, 2) utbilda sk utbildningsambassadörer bland personalen på arbetsplatserna, 3) skapa nätverk mellan företag, och 4) ge råd åt arbetsgivare.

Finland

I Finland finns det två etablerade system för studie- och yrkesvägledning, som kompletterar varandra beträffande funktion och mål: utbildningsväsendets elevhandledning eller studievägledning och arbets- och näringsförvaltningens yrkesvägledning och karriärplanering jämte utbildnings- och yrkesinformationstjänst.

Arbetsfördelningen mellan dessa två vägledningssystem är rätt tydlig. Dessa, för det mesta kommunala utbildningsinstitutioner har huvudansvaret för elevhandledningen och vägledningen för studerande. Universitet och högskolor och vissa specialskolor är dock ett undantag med sin statliga administration. Vägledningen inom vuxenutbildningen är ännu i utveckling jämfört med grundskolor, gymnasier eller den grundläggande yrkesutbildningen. Vissa vuxenutbildningscentra har på sistone grundat speciella vägledartjänster, men inom de flesta vuxenutbildningsanstalter har ämneslärarna hand om vägledningen vid sidan av sitt övriga arbete. De regelverk som reglerar vuxenvägledningen inom undervisningssektorn är för det mesta läroplansgrunderna. I lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (21.8.1998/631) sägs att utbildningsanordnaren skall sörja för individualiseringen av utbildningen, vilket ofta innebär vägledning eller handledning. Inom det fria bildningsarbetet (folkbildningen) och öppna högskolan finns inga regelverk för vuxenvägledning. Vägledarna inom skolektorn har oftast lärarutbildning och har ofta specialisering i vägledning.

Arbetskraftsbyråernas psykologiska yrkesvals- och karriärplaneringstjänster är avsedda i första hand för kunder som står utanför utbildningssystemet. På arbetskraftsbyråer finns också flera andra yrkesgrupper än psykologerna, som arbetar med vägledning: studierådgivare, rehabiliteringsrådgivare och arbetskraftskonsulenter. Arbetskraftsbyråernas alla väglednings- och rådgivningstjänster står dock vid behov till de studerandes förfogande och vissa byråer samarbetar också relativt intensivt med näraliggande utbildningsinstitutioner. Vägledningsarbetet har som mål att bistå och stöda den enskilde i frågor kring utbildning och yrkesval enligt principerna om livslångt lärande. I Finland har alla möjlighet att få handledning och vägledning oberoende av om man studerar, arbetar, är arbetslös eller står utanför arbetsmarknaden. Vägledningsverksamheten regleras i lagen om offentlig arbetskraftsservice (30.12.2002/1295). Behörighetskravet för yrkesvalspsykologtjänster vid arbetskraftsbyråer är psykologexamen på magisternivå.

Utvecklingen i Finland har under de senaste åren gått mot ett holistiskt vägledningssystem, som har som syfte att erbjuda alla medborgare stöd vid yrkeskarriärens övergångsperioder, oberoende av ålder eller position inom arbetsmarknaden. Arbetsministeriets och undervisningsministeriets gemensamma arbetsgrupp har utarbetat ett åtgärdsprogram för vuxenvägledning (Työhallinnon julkaisu 365/2006). Samarbetet resulterade i ett omfattande utvecklingsprogram med ESF-medel för åren 2007-2013. Syftet med programmet är att utveckla nya former av personlig service, web-baserad – och telefonservice samt utbilda tvärsektorielt både lärare och andra yrkesgrupper som arbetar med vuxenvägledning. Under den förra ESF-perioden producerades en speciell www-service för arbetslivsinformation: ammattinetti.fi.

Island

Största delen av studie- och yrkesvägledare i Island arbetar inom det formella utbildningssystemet på alla nivåer (grund- gymnasial- postgymnasial) Undervisningsministeriet är ansvarigt för det formella skolsystemet, och den vägledning som erbjuds där. Vägledare finns också på arbetsförmedlingarna, som ligger under Socialministeriet, center för livslångt lärande (Undervisningsministeriet, isländska arbetsgivare och isländska fackföreningar), på lokal nivå (kommunala servicecenter), och inom privata sektorn.

Vuxenvägledning är ett relativt nytt koncept i Island. Karriärvägledning för vuxna på arbetsmarknaden har fått särskild uppmärksamhet på sistone, med fokus på behoven hos dem som inte avslutat gymnasiet. FA, Vuxenutbildningscentret, samarbetar med 12 center för livslångt lärande runt om landet för att nå vuxna korttidsutbildade och motivera dem till kompetensutveckling genom att erbjuda lämpliga utbildningar. Vuxenutbildningscentret utvecklar utbildningar baserade på behovsundersökningar, tillsammans med centren för livslångt lärande och aktuella intresser. Dessa utbildningar kan sedan valideras mot det formella skolsystemet. Målet är att skapa en bro mellan det informella och det formella systemet. Det isländska utbildningssystemet är öppet för alla åldrar, inklusive vuxna som vill fortsätta sin utbildning, eller börja igen. Följande institutioner erbjuder vägledning och rådgivning:

- Arbetsförmedlingen: Studie- och yrkesvägledare arbetar på arbetsförmedlingen runt om landet, totalt åtta stycken.
- Center för livslångt lärande finns på tio olika plaster runt om landet, som erbjuder vägledning och rådgivning. Dessutom finns två utbildningscentra inom industrin. Denna service fokuserar på vägledning för lågutbildade arbetstagare på arbetsmarknaden. Man erbjuder också vägledning om vidareutbildning och validering av kompetenser. Fackorganisationer har aktivt deltagit i utvecklingen av vägledning och rådgivning för sina medlemmar.
- Kommunal nivå: I Reykjavik är Vuxenutbildningscentret öppet för alla, och karriärvägledare erbjuder vägledning och rådgivning.
- Studie- och yrkesvägledarna är placerade på ungdomsgårdar i Reykjavik, och arbetar i tätt samarbete med yrkesgrupper som socialarbetare och psykologer t ex.
- I privata organisationer: Karriärvägledning av privatpraktiserande vägledare har varit begränsad.

Norge

I Norge finns en tradition att erbjuda vägledning inom det formella utbildningssystemet inom grund- gymnasie- och postgymnasial nivå (bl a högskola och universitet). Denna vägledning rör sig i huvudsak om olika utbildningsmöjligheter och mindre om arbetsmarknad och arbetsmarknadsfrågor.

NAV motsvarar den svenska Arbetsförmedlingen/Försäkringskassan. NAV grundades genom en omfattande välfärdsreform som startade 2006 och skall vara genomförd 2009. Varje kommun i Norge skall hädanefter erbjuda service, eller där så är möjligt self service. Service per telefon och Internet gör tjänsterna mer lättillgängliga för användarna, och tillåter mer tid åt mer komplicerade fall. Genom sysselsättningslagen hade tidigare Aetat (NAV) ansvar för yrkes- och utbildningsvägledning för vuxna. Detta togs bort ur lagstiftningen för några år sedan, och denna typ av vägledning prioriteras därför inte inom NAV.

Det finns en enighet om att karriärvägledningen i Norge skall stärkas och det pågår utprovning av olika modeller för organisering av vuxenvägledning. Under perioden 2005-2007 genomfördes ett försök i tre kommuner. Projektet leddes av Utdanningsdirektoratet. Tre kommuner (Nordland, Telemark och Akershus) fick ekonomiska medel för att utpröva olika modeller av karriärvägledning.. Projektet är evaluerat både i form interimrapporter och slutevaluering. Projektet ledde inte till nationella rekommendationer om hur kommunerna skall organisera sin karriärvägledningsservice, men man fick beviljat statliga medel till samtliga kommuner via statsbudgeten 2008 för att stärka vägledningsfältet. Även under budgetåret 2009 finns förslag om ökande medel till detta. En rad kommuner har påbörjat arbetet med att etablera karriärvägledningsservice, men eftersom det inte förekommer några nationella rekommendationer om detta, är utbudet olika både i fråga om omfattning och organisation i de olika kommunerna.

I flera rapporter och utredningar har föreslagits en etablering ett nationellt centrum för karriärvägledning. Denna åtgärd är tillsvidare inte förverkligad, men i St.prp. nr.1 (statlig proposition) för 2008-2009 anser Kunnskapsdepartementet att det är nödvändigt med en nationell koordinering av karriärvägledning, för att säkerställa att den enskil-

des, arbetslivets och samhällets behov tillgodoses. ¹ Vox får 2009 i uppdrag av departementet att föreslå mandat till ett sådant nationellt koordinerande organ, samt att utvärdera resursbehov, organisering och ledningsform. Det finns några få inom den privata sektorn som erbjuder vägledning. Vuxenvägledning och rådgivning på kommunal nivå erbjuds ofta av kommunal vuxenutbildning. På några av dem ligger tyngdpunkten på samarbete mellan olika institutioner som t ex utbildningssystemet, arbetsmarknaden och NAV. Efterfrågan på vuxenvägledning är ökande, och resurserna begränsade. Alla vuxna (över 25 år) har rätt till gymnasieutbildning, samt till realkompetensvalidering. I några kommuner har karriärcenter grundats. Ill gymnasieutbildning, samt till realkompetensvalidering. I några kommuner har karriärcenter grundats

Sverige

Sverige har en lång tradition av oberoende vad beträffar de olika myndigheternas styrning av kommunernas verksamheter, vilket även inkluderar skola och utbildning. Varje departement utarbetar sina egna mål och är unika på det sätt att regeringen saknar laglig makt över de olika verksamheterna.

Departementen måste emellertid följa vissa regler utarbetade av de olika ministerierna. Skolverket och Arbetsförmedlingen är ansvariga för vägledning av studier och yrken och utformar riktlinjer för den lokala verksamheten. Beslut om organisation och omfattning av olika vägledningsinsatser sker på kommun nivå av de lokala beslutsfattarna

Vägledning för vuxna erbjuds inom den Kommunala Vuxenutbildningen, inom olika lärcentra, inom vägledningscentra samt, i viss utsträckning, vid Arbetsförmedlingen. Antalet vägledare med adekvat utbildning för vuxenvägledning har ökat de senaste åren i samband med satsningen på lärcentra och validering av vuxnas kompetens samtidigt som de personliga vägledningsinsatserna på Arbetsförmedlingen har reducerats. Arbetsförmedlingarna har investerat i teknisk utrustning för självservice där de sökande har möjlighet att ta hjälp av datorer och olika söktjänster

Traditionellt har väglednings betraktats som en rättighet för alla men har under lång tid varit svårtillgänglig för personer utanför utbildningssystemet. Idag har denna situation förbättrats genom de vägledningscentra som vuxit fram i de flesta kommuner. Som arbetssökande har emellertid möjligheten till vägledning funnits tillgänglig vid arbetsförmedlingen, men denna service har då krävt att personen har varit arbetssökande eller i "omställning" på ett eller annat sätt.

Möjligheterna till kvalificerad vägledning för vuxna har under de senaste åren förbättrats.

1. Kap. 258, Mål for 2009, 3.dje avsnitt.

Sammanfattning

Översikten visar att vägledning och rådgivning för vuxna erbjuds i samtliga av de nordiska länder som deltagit i rapporten. Tjänsterna finns primärt att tillgå inom skolsystemet och på arbetsförmedlingen/arbetskraftsbyråer. Privata väglednings- och rådgivningsföretag, samt webbaserad vägledning och information finns till viss grad tillgänglig i alla nordiska länder.

Översikten ger intrycket av att alla länder arbetar mot en ökad tillgång av vägledningstjänster för vuxna. Detta kan förmodligen vara en konsekvens av samhällsförändringarna och ett ökat utbud av utbildningar och yrken, som i sin tur bl. a beror på globalisering och ett ökat antal arbetstagare som flyttar från ett land till ett annat. Detta medför ett krav på vägledare att granska den egna kompetensen för att kunna erbjuda bästa möjliga service till den vuxna befolkningen. Ett strategiskt ledarskap på regeringsnivå behövs för att den vuxna befolkningen i de nordiska länderna skall få en tillfredställande tillgång till vägledning i Norden. Samarbete mellan arbetsmarknadens parter och mellan olika service enheter är oerhört viktigt.

Vägledarutbildning i de nordiska länderna

Vägledarutbildningarnas innehåll och kvalifikationskrav för utövande varierar stort mellan de olika länderna. Så även yrkesbeteckningarna:

Danmark: erhvervsvejleder, studievejleder, studievalsvejleder (på sju centra i landet vägledning om val av högre utbildning)

Finland: Opinto-ohjaaja, *studievägledare*, *studiehandledare*, ammatinvalinnan ohjaaja, *yrkesvägledare*, ammatinvalintapsykologi, *yrkesvalspsykolog*, uraohjaaja, *karriärvägledare*

Island: Náms- og starfsráðgjafi

Norge: Karriereveileder, yrkes- og utdanningsveileder, studieveileder

Sverige: studie- och yrkesvägledare, studievägledare (på högskolan) arbetsvägledare (inom Arbetsförmedlingen) karriärvägledare (arbetar i huvudsak på karriärcentraler)

Nedan följer en kort sammanfattning av hur vägledningsutbildningsutbildningarna ser ut i de nordiska länderna. Överblicken ger en bild av att utbildningsvägarna i de olika länderna varierar mycket. Efter det att Sverige startar sin mastersutbildning hösten 2008 kan alla länder erbjuda en mastersutbildning. I Danmark ligger mastersutbildningen i vuxenutbildningssystemet, och utgör ett års studier. Den kan inte jämföras med de övriga ländernas masterutbildningar.

Land	Sverige	Sverige	Norge
<p>Utbildningens namn och längd</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Masterprogram i karriärutveckling och vägledning 120 ECTS helstudier. • Samverkansprojekt mellan Malmö Högskola, Stockholms Universitet och Umeå Universitet med huvudansvar vi Stockholms Universitet (Med start hösten 2009) 	<ul style="list-style-type: none"> • Studie-och yrkesvägledarexamen 3 år, 180 ECTS . • Heltidsstudier. Campusförlagd eller i distansform 	<ul style="list-style-type: none"> • Master i yrkesvägledning. Heltid över två år eller fyra år på deltid. NTNU • Master i yrkespedagogik med fördjupning i vägledning. Två år heltid eller fyra år på deltid på högskola.
<p>Behörighetskrav</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Examen från studie-och yrkesvägledarprogrammet eller motsvarande 	<ul style="list-style-type: none"> • Grundläggande behörighet för högskolestudier. • Samhällskunskap A samt ett års arbetslivserfarenhet (detta förändras 2010). 	<ul style="list-style-type: none"> • Bachelornivå i pedagogik eller motsvarande • Bachelor nivå • Relevant yrkeserfarenhet (Realkompetens) • Studiekompentens • Olika pedagogik utbildning • Realkompetens genom yrkeserfarenhet
<p>Utbildningens huvudsakliga innehåll</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Klassiska och moderna perspektiv på individ och samhälle • Karriärutveckling och vägledning • Vetenskaplig teori och metod • Vägledningssamtal i förändring • Utveckling och utvärdering av utbildnings- och arbetsmarknadspolitisk praktik • Självständigt arbete 	<ul style="list-style-type: none"> • Vägledningsteorier • Vägledningmetoder/modeller • Enskild vägledning , • Vägledning i grupp • Forskning om vägledning • Examensarbete • Praktik 	<ul style="list-style-type: none"> • Väglednings teorier • Vägledningssystem • Utbildningssystem • Vägledarpraxis • Terminsuppsats • Masteruppsats
<p>Vilka vägledningsformer utbildningen riktar sig mot</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Grundskola • Gymnasieskola • Vuxenutbildning • Högskola 	<ul style="list-style-type: none"> • Grundskola • Gymnasium • Vuxenutbildning • Högskola 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrkes- och utbildningsvägledning och yrkesvägledning i alla delar av utbildningssystemet. • Privata vägledare • Vägledare på NAV • Personer som jobbar med HR i privat och offentlig regi

Land	Finland	Finland	Finland
Utbildningens namn och längd	<ul style="list-style-type: none"> Arbets- och näringsministeriets eget påbyggnadsprogram; under två år på sidan om arbetet 	<ul style="list-style-type: none"> Specialisering i studie- och yrkesvägledning; 60 ECTS Multi-modal studier under 1,5 år, oftast på sidan om arbete 	<ul style="list-style-type: none"> Bachelor i pedagogik; 180 ECTS Master I pedagogik; 120 ECTS <p>Båda programmen är heltids universitetstudier</p>
Behörighetskrav	<ul style="list-style-type: none"> Master i psykologi Anställning som yrkesvalpsykolog vid en arbetskraftsbyrå 	<ul style="list-style-type: none"> Högre universitetsexamen och lärar-kompetens eller yrkeslärarkompetens 	<ul style="list-style-type: none"> Gymnasium eller yrkesutbildning på motsvarande nivå
Utbildningens huvudsakliga innehåll	<ul style="list-style-type: none"> Yrkesvals- och karriärteorier och vägledningsmetodik, personlighets- och lämplighetstestning och bedömning, arbetskrafts- och näringspolitik, arbetslivkunskap 	<ul style="list-style-type: none"> Livslångt lärande och vägledning, teorier och metoder i vägledning, utbildning och arbetsliv, forskningsmetodik etc. 	<ul style="list-style-type: none"> Möjlighet att specialisera sig på <ul style="list-style-type: none"> A) Vägledningsorienterad pedagogik, B) Vägledningsorienterad utbildnings-sociologi C) Vägledningsorienterad vuxenutbildning
Vilka vägledningsformer utbildningen riktar sig mot	<ul style="list-style-type: none"> Främst vuxna, både i arbete och utanför arbetsmarknad, men också t.ex. ungdomar 	<ul style="list-style-type: none"> Grundskolan, gymnasium, yrkesutbildning, högskolor, vuxenutbildning 	<ul style="list-style-type: none"> Grundskolan, gymnasium, yrkesutbildning, högskolor, vuxenutbildning

Land	Danmark	Danmark	Island/Islands Universitet
Utbildningens namn och längd	<ul style="list-style-type: none"> • Master i vägledning Deltidsutbildning på 60 ECTS över normalt 2 år 	<ul style="list-style-type: none"> • Diplomutbildning i studie- och yrkesvägledning Deltidsutbildning på 60 ECTS över normalt 2 år 	<ul style="list-style-type: none"> • Master i studie- och yrkesvägledning. Heltidsutbildning på 120 ECTS normalt över 2 år, därav 30 ECTS slutuppsats (forskning) • Diplom i studie- och yrkesvägledning (1. år till masterutbildningen). Heltidsutbildning på 60 ECTS normalt över 1 år eller deltid över 2 år. Distansstudier möjliga.
Behörighetskrav	<ul style="list-style-type: none"> • Minimum en relevant mellanlång högre utbildning och min. 2 års relevant yrkeserfarenhet 	<ul style="list-style-type: none"> • Minimum en kort högre utbildning och min. 2 års relevant yrkeserfarenhet 	<ul style="list-style-type: none"> • B.A. utbildning: pedagogik, psykologi, sociologi. • B.Ed. utbildning (grundskolelärare). • B.A. i andra ämnen + 1 års lärutbildning. • B.A. teologi. • B.S. ergoterapi.
Utbildningens huvudsakliga innehåll	<ul style="list-style-type: none"> • Forskningsbaserat högre vägledarutbildning, vägledningsteorier mm. http://www.dpu.dk/site.aspx?5=5082 	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensam grundläggande utbildning i studie- och yrkesvägledning. • Innehåller 3 obligatoriska moduler: Vägledning och vägledare Vägledning och individ Vägledning och samhälle + 2 valfri moduler och ett projekt http://www.vidar.dk/ 	<ul style="list-style-type: none"> • Vägledningsteorier • Väglednings metoder • Utbildnings • och yrkesvägledning • Personalvägledning • Forskning i vägledning • Praktik - 225 timmar • slutuppsats www.hi.is
Vilka vägledningsformer utbildningarna riktar sig mot	<ul style="list-style-type: none"> • Forskning, ledarskap, utveckling, utvärdering och undervisning i vägledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Utbildnings- och yrkesvägledare i alla sektorer 	Utbildnings- och yrkesvägledning i alla sektorer: <ul style="list-style-type: none"> • Grundskola • gymnasium • yrkesskola • universitet • vuxenutbildning/vägledning • arbetsförmedlingar

Kunskap om arbetsliv i de nordiske vägledarutbildningarna

I samband med närmare kartläggning av utbildningarna har nätverket fokuserat på innehållet av arbetslivskunskap. Detta visar att inslagen varierar både vad gäller mängd och kvalitet och att arbetslivskunskapen saknar gemensam definition och systematik.

Vid några utbildningar kan man ta frivilliga moduler i ämnet, men problemet är, att det inte i tillräcklig grad ingår som obligatorisk undervisning. I den obligatoriska undervisningen ingår det ofta i moduler, som handlar om samhället i stort, och inte som självständigt ämne. Ett annat exempel på hur ämnet ingår indirekt är, att det ingår kunskap om karriärvägledning som akademisk disciplin, men inte konkret kunskap om arbetsmarknaden och arbetsliv. Kartläggningen av vägledarutbildningarna i de nordiska länderna visar, att den kunskap, som ingår om arbetsliv och arbetsmarknaden i vägledarutbildningarna i huvudparten av länderna långt ifrån är tillräcklig, för att kunna få den insikt och kunskap, som behövs i arbetet med vägledning av vuxna i omställning, och tar de stora ändringar som arbetsmarknaden hela tiden undergår med i beaktande är det nätverkets värdering, att arbetslivskunskapen i vägledarutbildningarna i Norden saknar systematik och varierar i alltför stor utsträckning i omfattning relation till den kunskap som krävs för en professionell karriärvägledning.

Danmark

Kunskapen om arbetsliv och arbetsmarknad saknas till stor del i den obligatoriska delen av den grundläggande vägledarutbildningen. Man kan välja att få mera kunskap i ämnet genom att läsa en valfri modul (kurs) kallad Vuxenvägledning, men det kräver en inriktning redan från start.

På mastersnivå i vägledning är innehållet om ämnet likaledes begränsat. Det finns emellertid andra utbildningar som inte direkt är kopplade till vägledarutbildningen vilka erbjuder utbildning i arbetslivskunskap.

Sammanfattningsvis kan konstateras att vägledarutbildningen i Danmark saknar arbetslivskunskap i utbildningen.

Finland

För Finlands del varierar universitetsutbildningarna relativt mycket vad gäller arbetslivskunskap. Jyväskylä Universitet har fem olika delar i 60-poängsutbildningen varav en heter "Samhällelig medvetenhet" (10 poäng) och koncentrerar sig mest på arbetslivskunskap. I vägledarutbildningen vid Joensuu universitet är arbetslivskunskapen mera inbyggd i andra helheter. Inom didaktiken t.ex. behandlar man ofta speciella undervisningsmetoder, med vilka eleverna hämtar in sådan kunskap i klassrummet. Pro gradu- och andra skriftliga arbeten kan förstås innebära mycket arbetslivskunskap beroende på temat. Likaväl kan man innefatta denna typ av teman i fritt valbara studier. Tyngdpunkten i yrkeshögskolornas utbildningsprogram ligger också på vägledningsmetodik och kommunikationsfärdigheter, men oftast erbjuds minst en kurshelhet som behandlar arbets- och utbildningsmarknadens förändringar och yrkesliv. Arbetskraftspolitiken har en ganska central roll i arbets- och näringsministeriets eget utbildningsprogram, men utvecklingen som sker inom olika yrken och yrkesbranscher är inte så bra representerad. En obligatorisk, fritt valbar praktikperiod på 1-2 veckor sker oftast i företag, vilket har visat sig vara nyttigt.

Island

Utbildningen av vägledare har fokuserats på studierådgivning inom det formella utbildningssystemet. Genom utvecklingen av ett masters - program har möjligheten att fokusera på vägledning utom det formella skolsystemet förbättrats. Inom utbildningen finns dock ingen specifik kurs som syftar till att öka kunskapen om arbetsmarknaden eller arbetslivsutvecklingen, och lokala och globala förändringar. I viss utsträckning ingår ämnet dock i flera olika kurser. Utbildningen blir för närvarande omvärderad, där man även tar i beaktande arbetslivskunskap.

Norge

Bland praktiker upplevs behovet av arbetslivskunskap som större än det som erbjuds i utbildningarna. Hur stor vikt som läggs på arbetslivskunskap i utbildningarna varierar stort bland högskolorna och undervisningen består i huvudsak av enstaka gästföreläsare, t ex från NAV (sv: arbetsförmedlingen). Generellt är undervisning i grundläggande arbetslivskunskap och hur arbetsmarknaden fungerar för knapp, och bör stärkas hos alla utbildningsarrangörer. En del av utbildningarna bör också bestå av hur arbetslivskunskapen kan upprätthållas, vilket praktikerna beskriver som mycket viktigt för att kunna göra ett bra jobb som karriärvägledare.

Sverige

Samtliga utbildningar till studie- och yrkesvägledare vid de tre utbildningsorterna i Malmö, Stockholm och Umeå omfattas i större eller mindre utsträckning av kurser i arbetslivs- och arbetsmarknadskunskap.

Undersökningen

Deltagarna från de representerade länderna i nätverket har var och en genomfört en undersökning om vuxenvägledarnas behov av och åsikter om arbetslivskunskap utifrån det egna landets förutsättningar och villkor.

Undersökningen innehåller tre delar. Den första delen är en kartläggning av vägledarutbildningar rent generellt. Den andra delen innehåller i vilken utsträckning arbetslivskunskapen är representerad i de olika utbildningarna. Den tredje delen utgör en undersökning i de olika länderna om vilket behov av och vilka åsikter om arbetslivskunskap praktiserande vuxenvägledare har för att kunna utöva sitt yrke på ett adekvat sätt. Denna del ser också på hur vägledarna upprätthåller och uppdaterar kunskapen, och om det finns någon som är ansvarig för att vuxenvägledare är kompetenta i att vägleda vuxna på en arbetsmarknad i snabb förändring.

Vägledningsnätverkets representanter har var och en genomfört intervjuer med ett utsnitt av vuxenvägledare från olika delar av vägledningssystemet i de enskilda länderna. De intervjuade vägledarna kommer från olika delar av utbildningssystemet och från arbetsmarknadssystemet. Metoderna har varit flera. Några har intervjuat grupper med vägledare, andra har använt individuella intervjuer och andra igen har intervjuat per telefon och via e-post. Frågornas innehåll har dock varit desamma: I vilka situationer i din vägledning behöver du arbetsmarknads- och arbetslivskunskap? Vilken slags kunskap behöver du? På vilket sätt borde kunskap om arbetslivet ingå i vägledning? Hur får du kunskap om ämnet idag? Vem sörjer för att du får den kunskap du behöver? Ingår du i något nätverk med andra vägledare eller personer som har denna kunskap? På vilket sätt skulle du vilja få denna kunskap i framtiden?

Syftet med undersökningen har varit att belysa vägledarnas behov av och användning för kunskaper om arbetsmarknaden och arbetslivet i vägledningssituationen.

Intervjuerna gjordes med utgångspunkt i ett frågeschema. Här ingick frågor som:

I vilka situationer i din vägledning behöver du arbetsmarknads- och arbetslivskunskap? Vilken slags kunskap behöver du? På vilket sätt borde kunskap om arbetslivet ingå i vägledning? Hur får du kunskap om ämnet idag? Vem sörjer för att du får den kunskap du behöver? Ingår du i något nätverk med andra vägledare eller personer som har denna kunskap? På vilket sätt skulle du vilja få denna kunskap i framtiden?

Genomförande

Danmark

Den första delen av undersökningen bestod i en genomgång av i första hand diplomutbildningen i studie- och yrkesvägledning, med särskilt fokus på att undersöka hur arbetslivet ingår i utbildningen. Masterutbildningen i vägledning finns också med i denna del.

Den andra delen av undersökningen genomfördes med hjälp av personliga intervjuer och samtal med vägledare från 4 olika vuxenvägledningsinstitutioner. Vägledare från yrkesskola, vuxenutbildningscenter (VUC), från Studievalg och från ett jobbcenter (arbetsförmedlingen) deltog. I intervjuerna har vägledarna som deltog också delvis redogjort för sina kollegors erfarenheter och upplevelser.

Intervjuerna gjordes enligt den gemensamma ramen som beskrivs ovan.

Finland

Den första delen av utredningen bestod av genomgång av utbildningsprogram inom vägledning vid Joensuu och Jyväskylä Universitet, Jyväskylä och Tavastehus yrkeshögskola samt arbets- och näringsministeriets utbildningscenter Arbetskraftsinstitutet i Jyväskylä.

Andra delen bestod av två diskussionstillfällen. Det första organiserades i Helsingfors, där vuxenvägledare från olika organisationer diskuterade frågor, som de hade fått på förhand. Bland deltagarna fanns vägledare från arbets- och näringsförvaltningen, universitet och vuxenutbildningscentra samt personer som utvecklar vägledningsservice.

Ett annat tillfälle var i samband med en nationell personalutbildning för utbildnings- och arbetslivsrådgivare inom arbetskraftsbyråer. Frågor om arbetslivkunskap ställdes till ungefär 25 rådgivare från hela landet. Deltagarna på båda tillställningarna kunde dessutom komplettera sina inlägg skriftligt efteråt.

Island

I Island sändes frågorna ut per e-post till alla yrkesvägledare på Island, sammanlagt ca 200. Man bad dem som arbetar med vuxna att svara, vilket en stor del gjorde. De som svarade på frågorna kunde också skriva personliga kommentarer.

Norge

Undersökningen blev genomförd genom e-post och telefonintervjuer. Alla högskolor och universitet i Trondheim fick ett mejl med frågor om vilken vikt man lägger vid arbetslivkunskap i utbildningarna. Utebliven respons följdes upp med telefonsamtal. Dessutom intervjuades karriärvägledare per telefon i fyra fylken (Telemark, Hordaland, Buskerud och Troms)

Sverige

Som en första del av undersökningen informerades tio vägledare, med vuxeninriktning om syftet med undersökningen samt tillfrågade om att delta i ett seminarium utifrån frågeställningar med anknytning till vägledares behov av arbetslivkunskap och kunskap om arbetslivet i sin vägledningspraktik.

De tillfrågade vägledarna fick sig tillsänt ett underlag med frågeställningar och en artikel om vägledning och arbetslivkunskap, som förberedelse för seminariet.

Detta material följdes sedan upp med ett seminarium under en dag där frågeställningarna och vägledarnas erfarenheter och kunskaper diskuterades, vilket resulterade i ett diskussionsunderlag för denna rapport.

Resultat

Några huvudsakliga grupper av vägledningssökande

Undersökningen visar att man kan tala om en räkka "typiska" grupper av vuxna vägledningssökande vars vägledningsbehov till en vis utsträckning är med till att definiera vilken kunskap det finns behov av bland vuxenvägledare.

Först och främst är det de som byter arbete, och som antingen av nödtvång eller frivilligt också byter yrke. Ca. 30 % av arbetsstyrkan byter jobb varje år. Många är tvungna att byta yrke, antingen för att de blivit sjuka eller utbrända och därför inte längre kan arbeta inom sitt tidigare yrkesområde. Andra vill byta yrke, lockade av högkonjunkturen, men har ofta orealistisk syn på sina möjligheter.

Ytterligare en grupp är de som har arbete men behöver studie- och yrkesvägledning angående sin karriärutveckling, bl.a. på grund av avsaknaden av kvalificerad utbildning, och som har begränsad kunskap om vilka möjligheter det finns i samhället för dem att styrka sin position på arbetsmarknaden. Denna grupp behöver i många fall information om vad studie- och yrkesvägledning är och vad och på vilket sätt denna service kan bidra till deras utveckling. Uppsökande verksamhet är nödvändig för denna målgrupp.

Härutöver är det de arbetslösa som önskar vägledning om sina möjligheter på arbetsmarknaden. En särskild utmaning utgör arbetslösa akademiker med en snäv yrkesbeskrivning, samt invandrare som har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden. Invandrarnas behov är varierande beroende på deras utbildnings- och arbetsbakgrund samt kulturell bakgrund. Invandrarnas integration är ofta dessutom en lång och krävande process, där många olika myndigheter, utbildare och andra yrkesmänniskor deltar. Att bilda en enhetlig serviceprocess, där själva individen ändå står i centrum är en utmaning för hela systemet. Det behövs kulturell kompetens, språkliga färdigheter och speciell expertis i vägledningsmetodik. Härtill kommer de många som arbetar inom yrkesområden där det är vanligt med tidsbegränsade anställningar, t ex projektanställningar

De som söker vägledning med syfte på realkompetensutvärdering utgör också en stor grupp. Hela realkompetenstänkandet, det nya lärobegreppet och livslång vägledning ställer extra krav på kunskap om arbetsmarknaden och är med till att sätta vägledarens kunskap om arbetsmarknaden under press. Det har också skapats behov av vägledning för äldre i arbetslivet som håller på med att tona ner arbetsdelen i sitt liv för att syssla mer med sina intressen, samt vägledning för pensionärer.

Behov av kunskap om arbetsliv och arbetsmarknad

I alla de fem nordiska länderna pekade man på dilemmat och avvägningen mellan samhällets intresse kontra individens när det gäller att dra in arbetsmarknaden, och några ifrågasatte om det borde vara ett obligatoriskt element i varje vägledningssituation. Några hade etiska frågor och diskussioner om hur t ex information om bristområden på arbetsmarknaden skall ingå i vägledningen och om på vilket sätt vägledare förväntas flytta folk dit där man behöver arbetskraft. Som en av de intervjuade uttryckte det: Man skall informera och vägleda objektivt, men se till att valet är kundens.

Men som det också framgår handlar information om arbetsmarknaden i vägledning om mycket annat än att orientera om var det råder arbetskraftsbrist.

Något annat som kom fram i intervjuerna var att det kan vara svårt att kunna uppdatera sin kunskap om arbetsmarknaden om man inte har fått en grundläggande kunskap om arbetsmarknaden genom t ex en vägledarutbildning. Som någon uttryckte det, så hade han fått en nyckel att förstå arbetsmarknaden genom sin utbildning, vilket han ansåg vara mycket väsentligt för att kunna följa med, förstå förändringar och sätta in dem i sitt rätta sammanhang osv.

Undersökningen visar nämligen att det finns enorma mängder information om arbetsmarknaden i de nordiska länderna, men att det är en viss typ av information som behövs, och den inte är särskilt lättillgänglig, och heller inte lätt att förstå. Det finns ofta mängder av siffror och statistik, men de är inte satta i sitt sammanhang och förblir därför svåra att använda. Det är information för fackfolk och inte för vägledare, som behöver använda informationen i andra sammanhang. Att kunna orientera sig i all denna information och veta vad som är relevant är en viktig kompetens för en vägledare. Det har också visat sig att i vissa länder finns det behov för organiserad webbaserad information som vägledare kan använda med sina kunder.

De vägledare som deltagit i undersökningen önskar både mer grundläggande och uppdaterad kunskap om arbetsliv och arbetsmarknaden. Huruvida ämnet är representerat i vägledarutbildningarna är en sak, men det är en annan hur uppdateringen av kunskapen säkerställs. Undersökningen speglar att det generellt finns ett ökande behov för denna kunskap bland vuxenvägledare. Kunderna förväntar sig att kunna få svar på en lång rad olika frågor om hur agera på en arbetsmarknad som är i snabb och evig förändring. De politiska systemen lägger också större vikt på information om arbetsmarknaden i vägledningen. Därför är underligt att det verkar finnas mindre fokus nu än tidigare på att stödja vägledare med denne kunskap nu än tidigare. Ett exempel är att vägledningen i utbildningssystemen och i arbetsmarkandssystemen är mera åtskilda nu än tidigare, och att det inte finns tvärgående nätverk i vägledningssystemen. Vägledare upplever därför att de arbetar i isolerade vägledningssystem utan förbindelse till andre vägledningssystem. Detta bidrar till att minska kunskapen om varandras system och kunskapsområden, däribland om arbetsmarknaden.

Exempel på behov av kunskap:

Undersökningen visar att vägledare saknar konkret kunskap och kompetens på följande områden:

- Näringslivsutvecklingen generellt och inom olika yrken i ett lokalt, nationellt och globalt sammanhang, framtida kompetensbehov, demokrati osv.
- Arbetssökningsproceduren – hela processen med ansökning, CV och arbetsintervju, härunder kunskap om trender på området
- Karriärvägar – samband mellan utbildning och arbete och omvänt (realkompetens) – förståelse för vilket yrke/arbete utbildningarna syftar till, även nischer, karriärbyte, hur man kommer från ett arbete till ett annat, när det är nödvändigt att vidareutbilda sig, och när man har den kompetens som krävs.
- Validering och merit, realkompetens – formell och informell kompetens
- Företagskunskap: Rekrytering och HR – vad är viktigt för företagen när de anställer, intern kompetensutveckling inom företag
- Att grunda eget företag.
- Rättigheter och plikter på arbetsmarknaden, lön och arbetsförhållanden mm.

Sammanfattning och slutdiskussion

Att besitta arbetsmarknadskunskap täcker således många olika saker, och inte enbart att ha en överblick över utvecklingen på arbetsmarknaden, var det finns arbetskraftsbrist osv. Det handlar lika mycket om t ex förståelse av kompetens i relation till kopplingen mellan utbildning och yrke.

Hur får man i praktiken denna kunskap i de olika vägledningssystemen? Finns någon som är ansvarig för att vägledaren har den?

Undersökningen visar att de deltagande vägledarna får information om arbetsmarknaden och relaterade ämnen från press och andra media, arbetsannonser, kunderna, web-portaler, tidskrifter, samhällsdebatten, konferenser och möten, informationsmaterial från arbetsmarknadssystemen. Många av de intervjuade vägledarna betonade, att de fick en stor del av sin kunskap från kunderna, vilket är intressant, eftersom kunderna ju har välgrundade förväntningar om att vägledarna besitter denna kunskap. Att få sin kunskap korrigerad och kompletterad av kunderna är acceptabelt och vettigt, men att få sina baskunskaper på så sätt är det inte, om man skall tala om professionell vägledning.

Det är karakteristiskt att det sätt på vilket vägledare får kunskap om området sker helt slumpmässigt och utan struktur och systematik. Bortsett från en enda vägledningsinstitution, är det tydligt att man inte fokuserar på ämnet på vägledningsinstitutionerna och att det inte finns resurser att arbeta systematiskt med det. Det är därför en tillfällighet vilken kunskap den enskilde vägledaren har och det är helt beroende på motivationen att själv skaffa den kunskap man anser sig behöva. Det är också beroende på hur bred yrkesbakgrund vägledaren själv har med sig sen tidigare. I detta sammanhang kan man också fundera över hur vägledaren själv utvecklar sina egna kompetenser – hur aktiv är han själv i sitt livslånga lärande och vilka redskap kan han lita på för att analysera sitt kompetensbehov.

Konklusionen är därför, att det inte finns någon som har eller tar ansvar för att vuxenvägledare har tillräckligt med uppdaterad kunskap om arbetsliv och arbetsmarknad, varken på vägledningsinstitutionerna eller hos andra instanser. Åter kan det tyckas märkligt med beaktande av att det finns politisk fokus på arbetsmarknadskunskap och -perspektiv, också inom den vägledning som ges i utbildningssystemet.

Hur kan man då tänka sig att behovet framöver kan täckas in och organiseras?

De intervjuade vägledarna blev tillfrågade om hur de kunde tänka sig att få arbetsmarknadskunskap framöver och vad som borde göras för att för att det skulle kunna realiseras.

Nedan återges de idéer som kom fram:

- Mera och bättre kontakt med företag genom längre praktik på företag samt korta studiebesök
- Formaliserade tvärgående nätverk mellan vägledare från alla delar av systemet
- Ett bättre samarbete mellan Undervisningsministeriet och Arbets- / Näringsministeriet om denna dimension
- Grundläggande kurs i arbetsmarknaden
- Efterutbildning evt. överbyggningsutbildning till vägledarutbildningarna
- En årlig uppdatering i form av tex en kurs
- Utveckling av existerande portaler med karriärprofiler och kunskap om arbetsmarknaden
- Etablering av portal med arbetsmarknadskunskap
- En veckokurs i omvärldskunskap
- Samarbete med och introduktioner från fackföreningar och arbetsgivarföreningar
- Presentationer/föreläsningar av experter både nationellt och internationellt
- Etablering av läsecirklar
- Målinriktad information på enkelt språk

På bas av undersökningens resultat om behov av mer kunskap om arbetslivet i vuxenvägledning, och de förslag som vägledare har framfört, anser nätverket att kunskap om arbetslivet bör styrkas på flera nivåer. Det bör ske både genom en stärkt kunskap om arbetslivet i grundutbildningarna, och genom att erbjuda fortbildning på samma institutioner som ger grundutbildning för vägledare. Samtidigt är det också viktigt att en löpande uppdatering sker på många andra sätt utanför det formella utbildningssystemet för redan yrkesverksamma vägledare. Det kan t ex ske genom att den

enskilda vägledarinstitutionen eller ett nätverk av vägledarinstitutioner utvecklar samarbetet med arbetslivet och blir mer utåtriktade mot arbetsmarknaden och dess parter. Vägledarorganisationer kan vara en annan viktig part när det gäller att sätta fokus på arbetslivet och ta initiativ till gemensamma konferenser och kompetensutveckling på området. Ministerier, särskilt Undervisningsministeriet och Arbetsministeriet har tillsammans också ett viktigt ansvar att sörja för att ämnet prioriteras och att denna viktiga kompetens hos vuxenvägledare stärks.

I slutändan ligger ansvaret för att vägledarna blir erbjudna och faktiskt deltar i sådan fortbildning och får en löpande uppdatering på huvudmännen för de organisationer där vägledarna arbetar. Nätverket anser också att för att öka kunskaperna på området är det varje enskild vägledares uppgift att utveckla samarbetet med arbetslivet och att bli mer utåtriktad mot arbetsmarknaden och dess parter. Dessutom är det viktigt att vägledaren engagerar sig i olika yrkesnätverk och vägledarnätverk där kunskapsöverföring kan ske.

Referenser

Danmark

Beskæftigelsesministeriet (arbetsministeriet) - www.bm.dk

Undervisningsministeriet www.uvm.dk härunder vuxenvägledning: <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Vejledning/Vejledningsordninger/Voksenvejledning.aspx>

Videncenter for Uddannelses- og erhvervsvejledning (VUE)

(kunskapscenter för studie- och yrkesvägledning - www.vejledning.net)

Vägledningsutbildningar: www.vidar.dk (se under: "diplomuddannelse" (tværfaglig diplomuddannelse) og "masteruddannelse")

Finland

Finska arbets- och näringsministeriet: www.mol.fi och www.ammattinetti.fi

European Counselling Research Forum: <http://www.guidance-europe.org/>

Centre for International Mobility, CIMO: www.cimo.fi

Utbildningsstyrelsen: www.oph.fi eller www.edu.fi

Island

Studie- och yrkesvägledarnas förening. www.fns.is

Arbetslivets utbildningscenter. www.frae.is

Utbildningsdepartementet. <http://www.menntamalaraduneyti.is/>

Socialdepartementet. <http://www.felagsmalaraduneyti.is/raduneyti/almennt>

Utbildning för studie- och yrkesvägledare. www.hi.is

Norge

www.vox.no

www.nav.no

www.vibli.no

Sverige

www.skolverket.se

www.arbetsformedlingen.se

www.syvnet.rvux.se

EU:

OECD (2004). Retrived November 20th 2007 att

<http://www.oecd.org/dataoecd/53/53/34060761.pdf>

Managing change: lifelong guidance in Europe: http://www.eu2008.fr/PFUE/cache/offonce/lang/en/accueil/PFUE-09_2008/PFUE-17.09.2008/realiser_un_espace_europeen_de_l_orientation_tout_au_long_de_la_vie;jsessionid=EA601E8D1245711BA5875DAAD90CF45A

Key competences for lifelong learning:

<http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11090.htm>

nvl
Nordiskt Nätverk för Vuxnas Lärande

NVL Tema Projekt Vuxnas lärande Kalender DialogWeb

Vägledning